2.2. Zekât ve Sadaka ile İlgili Kavramlar ve Hükümler

Zekât ve Sadaka ile İlgili Kavramlar

Zekât ibadetini iyi anlayabilmek için şu kavramları iyi bilmek gerekir:

Nisap, dinen zengin sayılmak için belirlenen miktara denir. Peygamberimiz bir kişinin dinen zengin sayılması için sahip olması gereken malları şu şekilde belirlemiştir. 595 gr. gümüş, 80,18 gr. altın veya bunun tutarında para, ticaret malı, 40 koyun veya keçi, 30 sığır, 5 deve. [68]

Ev eşyası, asli ihtiyaçtır, zekât düşmez.

Temlik, zekâtı, ona ehil olanlara vermek yani onların mülkiyetlerine geçirmektir. **Taharrî** ise zekâtı vermeden önce verilecek yerin, ayette geçen sekiz sınıftan biri olması konusunda araştırma yapmaktır. Temlik ve taharrî, zekâtın sahîh olması için gereklidir.

Hâvâic-i Asliyye (Temel İhtiyaçlar): Bir kimsenin zengin olup olmadığına bakılırken hesap dışı tutulan asli ihtiyaç ve giderlerdir. Bir kimsenin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin yeme, içme, giyinme, barınma, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi ihtiyaçları, şahsi kitapları, meslek sahiplerinin kendi aletleri ve yaşama için zorunlu olan diğer şeylerdir.

Son dönemde ileri teknoloji ve lüks tüketim ürünleri piyasada artmıştır. İnsanlar gösteriş amaçlı özel yapım ayakkabı ve telefonlar yaptırmaya başlamışlardır. Ayrıca lüks tablo, mücevher ve ilginç ürün koleksiyonları zenginler arasında bir tutku hâline gelmiştir. Fakihler, lüks kategorisine bile girse ticareti yapılmayan ve sürekli kullanılan temel ihtiyaç ürünlerinin zekâttan muaf tutulacağını bildirmişlerdir.

Havl-i Havelan: Malın üzerinden bir kamerî yılın geçmesidir. Bir kişi, nisap miktarı para veya ticari mala sahip olup zengin sayıldığında bir hicrî yıl (354 gün) sonra zekât vermek ona farz olur.

Sâime: Senenin çoğunu meralarda otlayarak geçiren hayvanlara denir.

Öşür: Kelime anlamı "onda bir" demektir. Fıkhi bir terim olarak toprak ürünlerinden verilen zekât anlamında kullanılır.

Sadaka-i Fıtr (fitre): Ramazanın sonuna yetişen zengin ve hür bir Müslümanın, fakirlere vermekle yükümlü olduğu sadakadır. Yaratılış sadakası, hayat şükrü anlamına gelir. Vacip olan bu sadakaya fıtır sadakası veya fitre de denilmektedir.

---

68 Nisap miktarları için bk. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslam İlmihâli, s. 601; Lütfi Şentürk - Seyfettin Yazıcı, İslam İlmihâli, s. 297; TDV İslam İlmihâli, s. 440.

Zekât ve Sadaka İle İlgili Hükümler

Zekâtı Kimler Verir?

Bir kimseye zekâtın farz olması, birtakım şartlara bağlıdır. Bu şartların bir kısmı zekât verecek kişiyle, bir kısmı zekâtı verilecek malla, bir kısmı da zekâtın sahih olmasıyla ilgilidir.

Zekât verecek kişinin nisap miktarı mala sahip olması gerekir.

a. Zekât Verecek Mükellefte Aranılan Şartlar:

Aşağıdaki şartların tamamına sahip olan bir kimsenin zekât vermesi farz olur:

- **Müslüman olmak**
- **Âkil ve bâliğ olmak:** Günümüzün âlimleri, çocuk veya akıl hastalarının mallarının çalıştırılarak gelir getirmesi durumunda işleten kişilerce, mallarının zekâtının verilmesi gerektiğini bildirmişlerdir.
- **Hür olmak:** Köle ve cariyelerin zekât vermeleri farz değildir. Tutuklu ve mahkûm olup cezaevinde bulunan kimseler ise eğer diğer şartları taşıyorlarsa zekâtlarını vermelidirler.
- **Nisap miktarı mala sahip bulunmak:** Temel ihtiyaçları ve borçları dışında en az nisap miktarı nâmi (artıcı) mala sahip olmaktır.

BİLGİ KUTUSU — Nisap Miktarları

Altın: 20 Miskal (80,18 gr.)

Para: 80,18 gr. altın değerine ulaştığında

Gümüş: 200 Dirhem (595 gr.)

Koyun ve Keçi: 40 Adet

Sığır, Manda: 30 Adet

Deve: 5 Adet

Toprak Ürünleri: 5 Vesk (Yaklaşık bir ton)

Maden ve define Beşte bir

(bk. Hamdi Döndüren, Delilleriyle İslam İlmihâli, s. 601; Lütfi Şentürk - Seyfettin Yazıcı, İslam İlmihâli, s. 297; TDV İslam İlmihâli, s. 440)

b. Zekâtı Verilecek Malda Aranan Şartlar:

- **Malın üreyip artan cinsten olması:** Malda üreme ve artma iki türlü olur:

1- *Hakiki (gerçek) nema (artma/üreme):* Hayvanlar yavrulama ile; toprak ürünleri büyüme ve artma ile; ticaret malları ise günlük hayattaki emtia fiyatlarının artması suretiyle çoğalırlar.

2- *Takdirî (hükmi) nema:* Altın, gümüş ve para gibi geçerli ve kıymetli varlıklardaki artmadır. Döviz de bunlara dâhildir. Bunlar iktisadi açıdan potansiyel olarak nema özelliği taşırlar.

Taşınır veya taşınmaz malların kira gelirleri de üreyen mal kabul edilir. Ticari taksinin gelirinden, ev veya iş yerinin kirasından zekât verilir.

Ticari amaç için satışı veya kira geliri düşünülmeyen; ev, arsa, dükkân, makine, alet, araba gibi yatırım için elde tutulmayan malların kendileri zekâta tâbi değildir.

ÖĞRENELİM

- **Malın mülkiyette olması:** Zekât verecek kimsenin zekâtını vereceği mala tam olarak sahip olması ve onu istediği gibi kullanabilmesi gerekir. Zekâttaki tam mülkiyet şartı sebebiyle âlimler şu sonuçlara varmışlardır:

1- Zekât verileceği zaman mal, kişinin kendi tasarrufu altında olmalıdır. Kaybedilen, başkası tarafından el konulup gasp edilen mallar üzerinde tasarruf bulunmadığından zekâtları verilmez.

2- Şahıs mülkiyetinde bulunmayan malların zekâtı verilmez.

3- Kişinin elindeki haram mal ve paralardan dolayı zekât gerekmez.

BİLİYOR MUSUNUZ

Alacaklar da zekâta tabidir. Bunlar üç türlüdür:

1. Kuvvetli alacaklar: Borç olarak verilen paralar, verilen krediler ve satılan ticaret mallarının bedeli olan alacaklar ile iş yerlerinin kiraları böyledir. Ele geçince 1/40 oranında zekât verilir.

2. Orta alacaklar: Bir iş veya hizmetin karşılığı olan alacaklardır. Tazminat, ev kirası gibi alacaklar bu gruptandır. Ele geçmedikçe zekât gerekmez. Tahsil edildiği zaman nisabı geçiyorsa zekâtları verilir.

3. Zayıf alacaklar: Mal, hizmet veya menfaat karşılığı olmayan alacaklardır. Batık borçlar, miras ve kadının kocasından alacağı mehir bu türdendir. Bunlar, tahsil edildikten sonra nisaba eklenir.

c. Zekâtın Geçerli Olması İçin Aranan Şartlar:

- **Niyet şartı:** Zekât bir ibadet olduğu için niyet şarttır. Bir fakire borç veren kişi daha sonra bunu zekâtına saysa câiz olmaz.
- **Malın kalitesi ile ilgili şartlar:** Zekât olarak verilen malın, kullanılmayacak derecede eski ve düşük kalitede olmaması gerekir. Zekât ile mükellef olan, zekât verdiği kimsenin zekât almaya ehil olup olmadığını araştırmalıdır.
- **Temlik ve Taharri şartı:** Temlik, zekât olarak verilecek mal veya paranın mülkiyetini zekâtı alan kimseye nakletmek demektir. Taharri şartı ise zekâtın doğru yere verilmesi için araştırmaktır.

BİLGİ KUTUSU

Müslümanlar israfa girmeden rahat, konforlu bir yaşamı seçebilirler. Yat, tekne ve otomobil tarzındaki lüks ürünlere sahip olan şahıslar, bu ürünlerin üzerinde fakirlerin hakkını da gözetmek zorundadırlar. Ancak lüks sınıfına girse bile, temel ihtiyaç görülerek alınan, sürekli kullanılan ve ticareti yapılmayan özel otomobillerden fıkhen zekât vermek gerekmez.

Zekât Kimlere Verilir?

Zekât verilecek kimselerle ilgili olarak Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır:

﴿ اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَٓاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِۜ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

"Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak; fakirlere, miskinlere, zekât toplayan memurlara, müellefe-i kulûb'a (gönülleri İslam'a ısındırılacak olanlara), kölelere, borçlulara, Allah yolundakilere, (yolda kalmış) yolculara mahsustur. Allah en iyi bilendir ve hikmet sahibidir."[69]

69 Tevbe suresi, 60. ayet.

Bu ayete göre kendilerine **zekât verilecek kimseler** şunlardır:

- *Fakirler:* Gelirleri temel ihtiyaçlarını karşılamayan kimselerdir.
- *Miskinler:* Hiçbir geliri veya malı olmayan, bakıma muhtaç kimselerdir.
- *Zekât memurları:* Devlet tarafından zekât toplamakla görevlendirilen memurlardır.
- *Kalpleri İslam'a Isındırılacak Olanlar (Müellefe-i kulûb):* Müslüman olması umulan veya yeni Müslüman olan, İslam'a inancının güçlenmesi istenen, başkalarının Müslüman olmasına etki edebilecek kimselerdir.[70]
- *Köleler (Esirler):* Hürriyete kavuşturmak amacıyla kölelere zekât verilmiştir.
- *Borçlular:* Bunlar iflas etmiş, batık borçlulardır. Borcu mal varlığından fazla olup bu borcu kazancıyla ödeyemeyen kişilerdir.
- *Allah yolunda olanlar:* Bunlar Allah yolunda savaşan ve vatanını koruyan mücahitlerdir. Hacca gitmek için yola çıkan bu esnada muhtaç duruma düşenler, Allah için ilim tahsil eden fakir talebeler ve İslam'ı öğreten kişiler de bu gruba girer.
- *Yolcular (Yolda kalanlar):* Yolculuğu esnasında parası tükenen, bu nedenle yolda kalmış olan ve memleketine ulaşamayan kimselerdir. Zekât, öncelikle malın bulunduğu yerde yaşayan fakir akraba, komşu ve meslektaşlara verilmelidir. Ancak o bölgenin dışında fakir akraba veya daha muhtaç kimseler varsa onlara da gönderilebilir.

Zekâtın tamamı bir kişiye verilebileceği gibi, birkaç kişiye de paylaştırılabilir.

DİKKAT EDELİM

Zekât Kimlere Verilmez?

- Bakmakla yükümlü olunan kişilere,
- Zenginlere,
- Tembellik edip çalışmayanlara,
- Müslüman olmayanlara,
- Cami, okul, çeşme, yol, köprü gibi yerlere zekât verilmez.

BİLGİ KUTUSU

Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) zekât vermekten imtina edenlerle mücadelesi şu şekilde olmuştur:

Resulullah (s.a.v.) dünyadan ayrıldığında Ebû Bekir (r.a.) halife seçilmişti. Araplardan bazıları tekrar küfre döndüğü zaman Ömer b. Hattâb (r.a.), Ebû Bekir'e (r.a.) şunları söylemiştir;

Resulullah (s.a.v.) *"İnsanlar, Allah'tan başka ilah yoktur deyinceye kadar onlarla çarpışmaya memur oldum. Şimdi her kim Allah'tan başka ilâh yoktur derse malını ve canını benden korumuş olur. Ancak (ölümü) hak (eden bir suç) müstesna! Onun hesabı da Allah'a kalmıştır." buyurduğu hâlde sen nasıl oluyor da (zekâtını vermeyen) insanlarla savaşırsın?*

Ebû Bekir (r.a.) *"Vallahi namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka savaşacağım. Çünkü zekât, malın hakkıdır. Vallahi Resulullah'a (s.a.v.) verdikleri basit bir yuları dahi bana vermezlerse vermediklerinden dolayı onlarla mutlaka savaşırım."* dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a) *"Vallahi anladım ki Allah (c.c.) Ebû Bekir'in kalbini savaş için açmış ve anladım ki bu savaş kararı, yerinde bir kararmış."* dedi.

(Müslim, İman, 8)

70 bk. Dinî Terimler sözlüğü, s. 256.

Zekâta Tâbi Mallar

Zekât, her çeşit ürün ve maldan verilmez. Kişilerin zenginliğini ortaya çıkaran ve piyasada olan ticari mal ve ürünlerden verilir. Bu mal ve ürünler şunlardır:

a. Altın, Gümüş ve Nakit Para:

Altının nisabı, yirmi miskaldir (80,18 gr.). Gümüşün nisabı ise iki yüz dirhemdir (595 gr.). Para ve dövizler 80,18 gram altın değerine ulaştığında zekâta tâbidir. Bu miktardan daha fazla para, bir kişinin yanında, bankada vs. bulunur ve üzerinden de bir kamerî yıl geçerse kırkta bir yani % 2,5 zekât verir.

Hanefi mezhebinde altın ve gümüş yatırım aracı kabul edildiğinden para gibi değerli kabul edilmiştir. Bu yüzden, başta kadınların zinet ve süs eşyaları olmak üzere kap-kacak, külçe ve tablo gibi her çeşit altın veya gümüş eşya zekâta tabidir. İnci, zümrüt ve yakut gibi zinet ve süs eşyaları para gibi değerlendirilmediğinden ticaret malı olmadıkları sürece zekâta tabi sayılmazlar.

Şâfii mezhebine göre kadınların süs amaçlı kullandıkları başta değerli taşlar olmak üzere altın ve gümüş takılar zekâta tabi değildir. Erkeklerin sahip olduğu altın ve gümüş mücevheratın zekâta tabi olduğunda ise icma vardır.

b. Ticaret Malları ve Hisse Senetleri:

Ticaret yoluyla kâr etmek için bulundurulan her çeşit mal, zekâta tâbi olur. Bunları sayı ile sınırlamak mümkün değildir. Konfeksiyon ürünleri, gıda maddeleri, inşaat malzemeleri, tekstil ürünleri, temizlik malzemeleri, marketlerde satılan mallar, acente ve galericilerin kendi mülkiyetlerinde bulunan araçlar vb. ticaret niyetiyle elde bulundurulursa zekâta tâbidir. Hangi cinsten olursa olsun ticaret mallarının değeri, altının nisabına ulaşırsa zekâtının verilmesi gerekir.[71]

Fabrika binası ve makineleri, servis araçları gibi artıcı olmayan sabit sermaye üzerine zekât gerekmez. Fakat borçlar düşüldükten sonra ticarete konu olan nakit para, hammadde, mamul ya da yarı mamul tüm ekonomik değerler, yıl sonu değerleri üzerinden zekâta tabi olur.

Ticari amaçla elde tutulan ev, dükkân, iş yeri gibi binalar ve bütün gayrimenkuller ile satmak için alınan ihtiyaç fazlası arabaların değerleri üzerinden 1/40 (yani % 2,5) oranında zekâtlarının verilmesi gereklidir. Bir mal satılmasa bile satış için ilan verilmiş veya satış için bir başkasına yetki verilmişse ticaret malı kabul edilir ve zekâta tabi olur.

71 bk. Bakara suresi, 267. ayet.

Nakit paranın zekât hesabı altın ile ölçülür.

DİKKAT EDELİM

Zekât mal olarak verilirken orta kalite ve orta değerde olandan verilir. Kalitesiz ve düşük değerde olandan verilmez. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Ey inananlar! Kazandıklarınızın iyilerinden ve size yerden çıkardıklarımızdan infak edin. Gözünüzü yummadan ve severek alamayacağınız derecede kötü ve değersiz şeyleri vermeye kalkmayın. Allah'ın müstağni ve övülmeye lâyık olduğunu bilin."

(Bakara suresi, 267. ayet)

Altın ve gümüş yatırım aracı olduğundan zekâtı % 2,5 olur.

TARTIŞALIM

Kalbi İslam'a ısındırılacak gayrimüslime veya çantasını kaybetmiş turiste zekâtın verilip verilemeyeceğini arkadaşlarınızla tartışınız.

Menkul kıymetler borsasında alınıp satılmakta olan hisse senetleri ve tahviller, ticari bir mal kabul edildiğinden bunlar da değerleri üzerinden kırkta bir oranında zekâta tabidir.

Hissedarlar, finans kurumları ve şirketlerdeki hisselerinin değerini, zekâta tabi diğer mallar ile birlikte hesaplar ve yıl sonunda kırkta bir oranında zekâtlarını verirler.

c. Hayvanlar:

Üretmek, süt veya yün almak maksadıyla beslenen ve yılın yarıdan fazlasını kırlarda ve otlaklarda geçiren hayvana **sâime** denir. Bu türdeki koyun, keçi, sığır, manda ve develer sayıca nisap miktarına ulaştığı takdirde üzerinden bir yıl geçince zekâtlarını vermek gerekir. Sene başında nisap miktarında bulunan sâime hayvanlara yıl içinde satın alma veya yavrulama yoluyla başka hayvanlar ilave olursa yıl sonunda tüm hayvanların sayısına göre zekât verilir.

Koyun ve keçinin zekâtı; 40-120 arası için 1 koyundur.

Hayvanların zekâtlarında, belirlenen hayvanlar, zekât olarak verilebileceği gibi, değerleri de verilebilir. Zekât, hayvan olarak verildiği takdirde en düşüğü veya en iyisi değil, orta durumda olanı verilir.

Yılın çoğunu ahırda yemle beslenerek geçiren hayvana **alûfe** denir. Ticaret için, kurban olarak kesilmek için, alınıp satılan alûfe türündeki hayvanların zekâtı, ticaret malları gibi kabul edilir ve değerleri üzerinden % 2,5 oranında zekâtları verilir. Sırf yumurta, süt, et ve yavruları için ahırda yemle beslenen hayvanlar, satılmadıkları takdirde sermaye kabul edilir, sadece ticareti yapılan yumurta veya sütün zekâtları verilir.

Asli ihtiyaç kapsamına girdiğinden yük taşımak, binmek için beslenen at, katır, merkep vb. hayvanlar için zekât gerekmez. Câbir b. Abdillah (r.a.) "Çift süren öküzün zekâtı yoktur." [72] demiştir.

ARAŞTIRALIM

Zekâtta hayvanların sayısı arttıkça zekâtı düşmektedir. Bunun sebebini araştırınız.

Bazı âlimler, saime olan yani yılın çoğunu kırlarda otlayarak geçiren atların da zekâtının verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu âlimlere göre sayıları 5'ten fazla olan atların değerleri hesaplanır ve 40'ta biri (% 2,5) zekât olarak verilir. Alûfe olan ve ticari bir maksatla elde tutulan değerli atlar ise ticaret malları içinde kabul edilir ve bunlardan bir tane bile olsa, zekât nisabına ulaşabileceğinden zekâtını vermek icab eder.

d. Maden ve Defineler (Rikaz):

Rikaz terimi, maden, define ve hazine gibi kendiliğinden yer altında bulunan veya insanlar tarafından yer altına gömülüp gizlenen her türlü kıymetli maden ve eşyayı ifade eder.

72 Abdürrezzak, Musannef 4/19.

Zekâta tabi olan maden ve definelerde bir sene geçme şartı aranmaz. Elde edilir edilmez zekâtları verilir.

Kamu arazisinden çıkarılan altın, gümüş, bakır, kalay, nikel ve demir gibi ateşte eritilebilen rikazdan beşte bir oranında zekât alınır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Toprak altında bulunan maden ve kıymetli şeylerden beşte bir zekât vermek gerekir."[73]

Define ve madenlerden bir yıl geçmesi şartı aranmaz

Şahsa ait bir araziden çıkarılan maden ve define, İmam Âzam'a göre diğer ticaret malları gibi normal zekâta tabi olur.

Hanefi mezhebine göre rikâz gelirleri, fey hükmünde kabul edilmiştir. Bu sebeple kamu yararına olan her iş için harcanabilir. Diğer mezheplere göre ise rikaz gelirleri sadece zekâtın sarf yerlerine harcanır.

e. Toprak Ürünleri (Öşür):

Öşür, toprak ürünlerinden alınan zekâttır. Kur'an-ı Kerim'de **"Meyve verdiği vakit meyvesinden yiyin, hasat günü ürünün hakkını (zekâtını) verin."**[74] buyurulmuştur.

Toprak ürünlerinde bir yıl geçme şartı yoktur. Yılda çift ürün alındığında her hasat zamanında ürünün zekâtının verilmesi gerekir.

Bir öşür arazisi, emeksiz yağmur veya nehir suyu ile sulanıyorsa ürünün onda biri zekât olarak verilir. Eğer arazi, su motoru veya satın alınan su gibi vasıtalar ile sulanıyorsa ürünün yirmide biri zekât olarak verilir. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur; *"Yağmur ve kaynak suyu ile sulanan veya kendiliğinden sulak olan yerlerin ürünlerinden onda bir, hayvan gücü veya taşıma su ile sulanan topraktan ise yirmide bir zekât gerekir."*[75]

Toprak ürünlerinin zekâtı hasatta alınır.

İmam Ebû Hanife'ye göre **"...Hasat günü ürünün hakkını (zekâtını) verin."**[76] ayetindeki kesin emir sebebiyle tarım ürünlerinde nisap aranmaz. İmam Âzam'ın iki talebesi İmam Muhammed ile İmam Yusuf'a göre ise tarım ürünlerinde nisap beş vesk (yaklaşık bir ton) olup bundan daha az olan ürünlerde öşür gerekmez. Bu âlimler *"Beş vesk'ten az üründe zekât yoktur."*[77] hadisine göre hareket etmişlerdir.

Balın zekâtı, toprak ürününün zekâtı gibi 1/10 oranında verilir. Çünkü arılar, arazilerden bal temin etmektedir. Ebû Hanife'ye göre balda nisap aranmaz, balın azından da çoğundan da zekât verilmesi gerekir.

73 Buhârî, Müsakat, 3.
74 En'am suresi, 141. ayet.
75 Buhâri, Zekât, 55; Müslim, Zekât, 8; Ebû Dâvud, Zekât, 5, 12.
76 En'am suresi, 141. ayet.
77 Buhârî, Zekât, 4.

BİLGİ KUTUSU

<table>
<tr><th colspan="4">ZEKÂT</th></tr>
<tr><th>Kim Verir?</th><th>Nelerden Verilir?</th><th>Ne kadar Verilir?</th><th>Kimlere Verilir?</th></tr>
<tr><td rowspan="6">Zengin olan her Müslüman</td><td>Altın, gümüş, nakit para, hisse senetleri ve ticaret malları</td><td>1/40 veya %2,5 oranında</td><td rowspan="6">Zekât;
• Fakirlere,
• Miskinlere,
• Borçlulara,
• Allah yolunda olanlara,
• Yolda kalmış yolculara,
• Kölelere,
• Kalbi islam'a ısındırılmak istenenlere,
• Zekât işlemlerini yürüten görevlilere verilebilir.</td></tr>
<tr><td>Koyun ve keçi</td><td>40-120 arası için 1 koyun veya keçi</td></tr>
<tr><td>Sığır ve manda</td><td>30-40 arası için 2 yaşında bir dana</td></tr>
<tr><td>Deve</td><td>Her beş deve için 1 koyun veya keçi</td></tr>
<tr><td>Toprak ürünleri</td><td>Toprak emek sarf edilmeden yağmur, nehir, dere, ırmak ve kanallar ile sulanıyorsa 1/10'u, kova dolap, motor veya ücretle alınan su ile sulanıyorsa 1/20'si verilir.</td></tr>
<tr><td>Madenler</td><td>1/5 oranında</td></tr>
</table>

(TDV İslam İlmihâli, C 1, s. 439)

Zekât Ne Zaman Verilir?

Nakit para, altın, gümüş ve ticaret malları ile sâime hayvanlarda zekât vermek için bir yıl geçme şartı aranır. Malın üzerinden tam bir kamerî yıl geçmedikçe o mala zekât gerekmez. Madenler, tarım ürünleri ve meyvelerde ise yıl geçme şartı aranmaz. Madenler ocaktan çıkarılınca, ekin ve meyveler de hasat edilince zekâtları verilir.

Zekât mükellefleri zekât ibadetlerini eda etmede acele davranmalı, onu meşru bir mazeret olmaksızın geciktirmemelidirler.

"...Cömert ol ki, Allah da sana cömert olsun..." (Buhârî, Zekât, 28)

Fıtır Sadakası ve Nafile Sadaka Çeşitleri

Sadaka, insanın malından sırf Allah rızası için yardımda bulunmasıdır. Gönüllü olarak fakirlere yapılan her türlü iyiliği, karşılıksız yardımları ve harcamaları kapsar. Geniş bir anlamı olan sadakanın çeşitleri şunlardır:

Vacip olan sadakalar; fıtır sadakası, adak ve kefaret sadakasıdır.

Fıtır sadakası (Sadaka-i Fıtr): Temel ihtiyaçlarının dışında belli bir miktar mala sahip olan Müslümanların, kendileri ve bakmakla yükümlü oldukları her kişi için vermeleri gereken sadakadır. Hicretin ikinci yılında vacip kılınmıştır. Mâlikî, Şâfii ve Hanbeli mezheplerine göre fıtır sadakası vermek farzdır.

Fıtır sadakasını, bayram namazı öncesinde veya Ramazan ayı içinde vermek gerekir. Böylece fıtır sadakası, fakirlerin ihtiyaçlarını giderir ve bayram sevincine katılmalarını sağlar. Bayram namazından sonra verilen fıtır sadakası eda değil, kaza hükmündedir.

Sadaka taşı, Müslüman toplumun birbirini gözetmesinin şahididir.

Fıtır sadakası, Resulullah (s.a.v.) zamanında piyasada sürekli bulunan buğday, arpa, kuru hurma ve kuru üzüm gibi temel gıda ürünleri üzerinden hesaplanarak kişi başına buğdaydan yarım sa' (yaklaşık 1,5 kg.), arpa, kuru hurma veya kuru üzümden ise bir sa'[78] olarak tespit edilmiştir. Bu dört maddenin herhangi birine göre fıtır sadakasını vermek caizdir. Fitrede ölçü olan bu maddelerin ve miktarlarının tespitinden amaç, bir fakirin sabahtan akşama bir günlük yiyeceğidir. Ancak bu noktada kişinin kendi ekonomik durumunu dikkate alması müstehap olacaktır. Bu maddelerin bizzat kendileri yiyecek olarak verilebileceği gibi, değerleri hesaplanarak parası da verilebilir. Parasını vermek, fakir için daha makbuldür.

Bu sadakanın nisabı, asli ihtiyaçlardan sonra, kurban için öngörülen nisap miktarı mala sahip olmaktır. Fıtır sadakası, zekât gibi malın değil canın zekâtıdır. Bu yüzden fıtır sadakasında akıl ve büluğ şart değildir. Kendi geçimini temin edebilen kimse, kendisi ile birlikte bâliğ olmayan çocuklarının ve hizmetinde bulunanların fıtır sadakasını vermelidir. Mal sahibi olmayan kadının fitresini kocası verir. Ergenlik çağına gelmiş, ancak henüz evlenip ayrı yuva kurmamış olan çocuğun fitresini de babası veya annesi verir. Akıl hastasının velisi, onların mallarından fıtır sadakasını vermelidir.

ARAŞTIRALIM

Zekât ve fıtır sadakası kimlere verilir? Verilecek yerler arasında fark var mıdır? Araştırınız.

Fıtır sadakası verirken bayram ihtiyacını karşılayamayan çocuklu aileler, öğrenciler ve miskinler tercih edilebilir. Fıtır sadakasını, yakınında muhtaç kimse varken daha uzakta olanlara vermek mekruhtur.

Bir kimse anasına, babasına, dedesine, ninesine, çocuklarına, torunlarına, eşine ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere fitresini veremez. Fıtır sadakası, bir fakire verilebileceği gibi birkaç fakire de pay edilebilir.

Sadaka: Allah rızası için fakirlere, muhtaç kimselere, karşılıksız olarak verilen şey, yapılan yardım ve harcama, her türlü iyilik demektir. Bu yüzden herkesin sahip olduğu maddi manevi bir şeyi ihtiyaç sahipleriyle paylaşmasını ifade eder. Kısaca sadaka, kişinin imanını doğrulayan ve gösteren davranışlarda bulunmasıdır. Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

78 Sa': Bir hacim ölçüsü birimidir. Yaklaşık 2,75 litreye veya ağırlık olarak 3 kg.'a tekâbül eder.

Hasta bir arkadaşa uzanan dost eli güzel bir sadakadır.

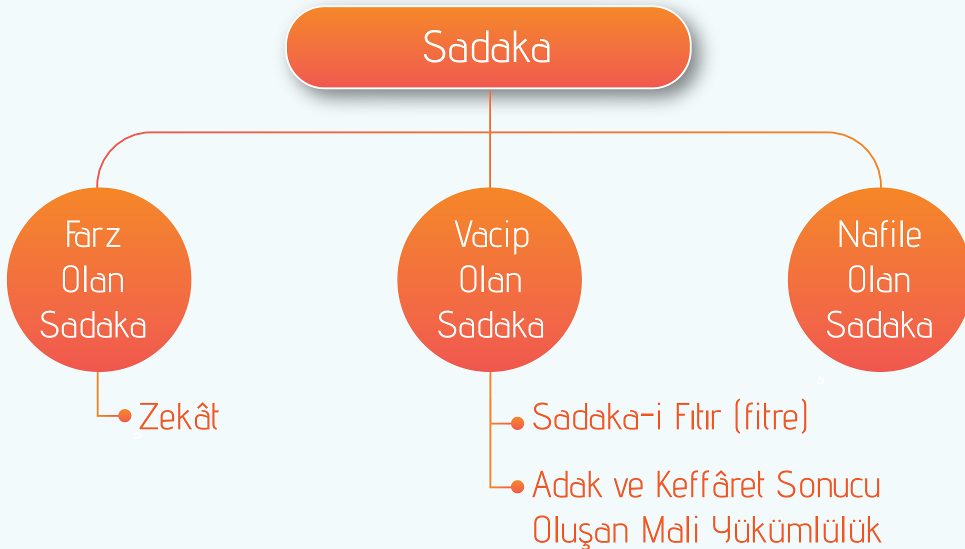
"İçinde güneşin doğduğu her gün, insanların her bir mafsalı için kendilerine bir sadaka gerekir. Mesela, iki kişinin arasında adaletle hükmetmen bir sadakadır. Hayvanına binmek isteyen bir kimseye yardım ederek hayvana bindirmen veya eşyasını hayvana yüklemen bir sadakadır. Güzel söz bir sadakadır. Namaza giderken attığın her adım sadakadır. Gelip geçene sıkıntı veren şeyleri yoldan kaldırman bir sadakadır."[79]

Sadaka kavramı, fıkıhta daha çok maddi yardım ve infak anlamında kullanılmaktadır. Komşuların ihtiyaçlarını gidermek, yolcuları ağırlamak, ekinler ve meyveler toplandığı vakit bunlardan komşulara vermek, sıkıntı ve zaruret içinde bulunan Müslümana yardım etmek, nafile sadaka hükmündedir.

Sadakai Cariye: Nafile sadakanın en güzel şeklidir. Sürekli sevap getiren sadaka anlamına gelir. Allah Resulü (s.a.v.) sürekli ecir kaynağı olan amelleri bir hadisi şerifte şöyle bildirmiştir: *"İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şey bundan müstesnadır. Sadaka-ı cariye, kendisinden yararlanılan ilim veya kendisine hayır dua eden salih evlad."*[80]

İbadethane, hastane, çeşme, köprü, aşevi, eğitim ve hayır kurumları yaparak ve Allah rızası için buralara bağışta bulunarak bu güzel amel, yerine getirilir. İnsanlar bu gibi yerlerden yararlandığı sürece bunları yaptıranlar, gerek sağlıklarında ve gerekse vefatlarından sonra sevap kazanmaya devam ederler.

BİLİYOR MUSUNUZ

79 Buhârî, Sulh, 11, Cihâd, 72,128; Müslim, Zekât, 56.
80 Dârimî, Mukaddime, 46.

Vakıf: Kendisinden yararlanılması mümkün ve câiz olan bir malı, devamlı olarak Allah'ın mülkü kabul etmek ve gelirini Allah rızası için harcamak demektir. Vakfetmek, bir malın gelirini sürekli olarak ihtiyaç sahiplerine tahsis etmektir. İslam dünyasında dinî ve ictimaî çeşitli alanlarda kurulmuş olan vakıflar, büyük hizmetler ifâ etmektedir.

Vakıf, en eski dini müesseselerden biridir. Allah'ın Resulü (s.a.v.) Medine'deki yedi parça mülkünü vakfetmiştir. Ashâb-ı kiramın pek çoğu da mallarını vakfetmişlerdir. Hâlid b. Velid zırhını ve savaş atlarını, Hz. Ali (r.a.) Yenbu'daki bir araziyi ve bir çeşmeyi vakfetmiştir. Hz. Osman (r.a.) susuzluk çekildiği bir sırada Medineli bir Yahudi'den Rume kuyusunu satın alıp suyunu ebedî olarak topluma bağışlamıştır.

Vakıflar kesintisiz hayır çeşmesidir.
3. Ahmet Çeşmesi, Eminönü-İstanbul

Karzı hasen: Güzel ödünç anlamına gelir. Karzı hasen, herhangi bir karşılık beklemeden maddi sıkıntı içinde bulunan bir kimseye borç vermektir.

İhtiyacı olup sıkıntıda olanı kurtarmak amacıyla ve geri ödenmesi noktasında sıkıştırmaksızın bir Müslümana borç vermek, sadakadan daha faziletlidir. Zor durumda kalıp Müslümanların kredi ve faiz batağına saplanmaması için karzı hasen uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Kim, din kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da ona yardımda bulunur. Kim, bir Müslümanın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun, kıyamet gününde bir sıkıntısını giderir."*[81]

İnfak: Kişinin ailesine, akraba ve hısımlarına, diğer insanlara, yoksul ve ihtiyaç sahiplerine maddi yardım yaparak onların ihtiyaçlarını ve geçimlerini sağlamasıdır.

Aile fertleri ve akrabalar arasında ihtiyaç sahibi olanlara öncelik vermek daha faziletli kabul edilmiştir. [82]

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz şöyle buyurdu:

"Bir kimsenin sarfedeceği en faziletli dinar, kendi aile fertlerine infak ettiği dinar ile, Allah yolunda hayvanına ve yine Allah yolunda cihat edecek olan arkadaşlarına harcadığı dinardır."

(Müslim, Zekât, 38)

Müslümanlar yardım ve sadaka ile bütünleşir.

81 Müslim, Birr, 58.
82 bk. Müslim, Zekât, 38; İbn Mâce, Cihâd, 4; Ahmed b. Hanbel, C 5, 279, 284.

Evin ihtiyacı için yapılan her türlü harcama, başkalarına yapılacak yardım ve harcamadan önde gelir. Hadiste Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Bir Müslüman, aile fertlerinin geçimini, Allah'ın rızasını umarak sağlarsa kendisi için sadaka olur."*[83] Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ (c.c.) şöyle buyurmuştur: **"Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez."**[84]

"Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz ve çokça istiğfar ediniz..." (Buhârî, Zekât, 44)

Kadınların da infakta bulunması teşvik edilmiştir. Peygamberimiz bir gün kadınlara hitap ederek; *"Ey kadınlar topluluğu ziynetlerinizden de olsa sadaka verin."* buyurmuştur. Kadın zengin ve kocası fakir ise malından ona yardım yapması güzeldir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *"Kocan ve çocuğun tasadduk etmeye en lâyık olan kimselerdir."*[85]

Îsar: Mümin kardeşini kendine tercih etmek ve kendi ihtiyacı olduğu hâlde vermektir. İnfâkın en yüksek derecesi olan îsâr, cömertliğin zirvesidir. Çünkü cömertlik, malın fazlasından kendine lâzım olmayanı vermektir. Îsâr ise kendisinin ihtiyacı olduğu hâlde verebilmektir.

Cenâb-ı Hak, Mekkeli muhacirlerle evlerini paylaşan Ensâr-ı Kirâmı şöyle methetmektedir; **"... Kendileri zarûret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir."**[86]

Özellikle savaş ve doğal afetler anında yapılacak infâk ve îsarlar hem sevap kazandırır hem de mazlum ve ihtiyaç sahiplerinin sıkıntılarını gidermekte büyük bir katkı sağlar.

BİLİYOR MUSUNUZ

İnsanın fakir kalması veya dilenmesi yerine, zengin olup Allah adına verebilmek için gayret göstermesi gerekir. Bir hadis-i şerifte bu durum şöyle ifade edilir:

"Veren el, alan elden hayırlıdır."

(Buhârî, Zekât, 18; Müslim, Zekât, 94)

Veren el olabilmek için çalışmak gerekir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Kişinin bir ip alıp dağa gitmesi, oradan sırtında bir deste odun getirip satması, insanlara el açıp dilenmesinden daha hayırlıdır..."

(Buhârî, Zekât, 50)

83 Buhârî, Nafakât 1; Müslim, Zekât 49.
84 Nisa suresi, 36. ayet.
85 Ebû Dâvud, Zekât, 44 ve Talâk, 19.
86 Haşr suresi, 9. ayet.